

Ob knjigi Z. Tomca o Hrvaški**

Kako so bili položeni temelji hrvaški državi? V poplavi memoarske, anti-memoarske, pamfletske memoarske, narcisoidno memoarske, alibi-memoarske, panegirično-memoarske, parazgodovinsko-memoarske in podobne literature se zdi, da je Tomčeva knjiga vendarle izjema. Tomac se zaveda subjektivnosti svojega pisanja in tudi »rašamonske« resnice svojih pripovedi in svojih analiz. Besedilo v knjigi je po Tomčevi lastni izpovedi in presoji subjektivna resnica. Je resnica, kot jo je avtor doživljal in preživel (in tudi ob pisanju knjige) podoživljal. V knjigi se po moji kritiški presoji mešata dve ravni: malodane čustveno izpovedna, kjer je pisec pod vtisom vojnih grozot in trpljenja ljudi, in analitično raziskovalna, kjer skuša avtor s klinično hladnostjo členiti posamezne dogodke in osebnosti, ki so odločilne vplivale na razvoj dogodkov v nekdanji Jugoslaviji in še posebej na Hrvaškem.

Avtor Zdravko Tomac je knjigo *Za zaprtimi vrati* (Tako se je ustvarjala hrvaška država) razdelil v pet delov. Prvi del ima naslov *Mrtvi pokopujejo žive*. Drugi del se glasi *Dobrodošli v peklu s podpoglavji Ali se je bilo vojni mogoče izogniti; Nacionalna pomiritev in konec druge svetovne vojne med Hrvati; Vlada demokratične enotnosti kot vojna vlada; Usodni dnevi Hrvaške; Kdo ima pravico sprejemati odločitve, ki pomenijo smrt; Bosna in Hercegovina kot Ahilova peta hrvaške politike; Mirovne sile Združenih narodov; Težke »igre« glede Reke; Slavonija plemenita pokrajina; Črepinje*. Tretje poglavje obravnava *Gluhi in slepi svet s podpoglavji Boj za mednarodno priznanje Hrvaške; Moskovski dnevi; Bližnji stiki tretje vrste; Skandinavec; Živela Katalonija; Hrvaška diaspora; Luksuzna ladja »Mozart«*. Četrti del govori o *Državi, ki nam je ne morejo več odvzeti s podpoglavji: Evo zore, evo dana, evo Tomca i Tuđmana; Priloge; Odhod; Odsevi v zrcalu človeških duš; Sporočila iz Beograda, ki so polna sovraštva*. Knjigo končuje *Epilog s podpoglavjem Dnevnik razpleta*.

Tomčeva knjiga *Za zaprtimi vrati* se da bolje razumeti, če bralec pozna pisca kot politika in znanstvenika. Marsikaj v tem pogledu nam v knjigi razkriva sam pisec, saj ponekod skoraj z otroško odkritostjo in malodane z željo, da bi segel v bralčevo dušo, razkriva svoj curriculum vitae, od rosne mladosti do obdobja »nesojenega« veleposlanika Republike Hrvaške v Sloveniji. Knjiga razkriva Tomčevo neskrto »žilico«, da bi bil uspešen politik in utemeljuje, kako je to svojo ambicijo uresničeval v različnih obdobjih svojega družbenega življenja. Vendar objektivni bralec ne bo mogel skleniti, da je šlo v primeru Tomca za nekakšnega političnega spreobrnjenca, nagnjenega k političnemu karizizmu, ki je »cross the floor« in se kljub temu politično obdržal. Kot že rečeno, Tomčevi knjigi pripisujem tudi družboslovno analitično raven. V številnih delih knjige se pozna, da jo je pisal politolog, profesor političnega sistema na zagrebški Fakulteti za politične vede.

Knjigo profesorja Zdravka Tomca preveva humanistična nota, ki se zavzema ne le za samostojno in suvereno Hrvaško, ampak predvsem tudi za Hrvaško, kjer hrvaški narod med seboj ne bo sovražno ideološko sprt. Zato so potrebni modrost,

* Dr. Boštjan Markič, redni profesor na Fakulteti za družbene vede.

** Zdravko Tomac, *Iza zatvorenih vrat*. Tako se stvarala hrvatska država, 578 strani, Organizator Zagreb.

politična strpnost in zgodovinska odgovornost. Tomac v svojem delu, vsaj tako se da razbrati iz sicer precej fragmentarno-spominsko pisane knjige, pokaže, kje te prvine v sedanji hrvaški politiki manjkajo. Če sem dejal, da je Tomčeva knjiga pisana precej fragmentarno spominsko, s tem ne mislim reči, da ne ponuja tudi sinteze ali da nima skupnega imenovalca. Skupni imenovalec knjige bi bil ravno v analizi boja za suverenost Hrvaške, za njeno mednarodno priznanje ter tudi v analizi vzrokov za razpad nekdanje Jugoslavije. Tomac »hrvaško vprašanje« postavlja v dialektično dinamično povezavo z razreševanjem (ne)obstoja Jugoslavije in s členitvijo zamujenih možnosti za ohranitev preurejene Jugoslavije. S tega vidika bo Tomčeva knjiga pomemben vir za zgodovinsko bistrenje dogajanj na širšem jugoslovanskem prostoru. Med tehtno razmišljajočimi in torej ne le memoarsko obarvanimi deli knjige so nedvomno tisti, ki členijo memorandumsko velikosrbsko politiko tudi z vidika vzrokov vojne v Jugoslaviji, še posebej na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini. Tomac je bil kot nekdanji partijski funkcionar tudi močno vpet v dogajanje na politični sceni še med politično oblastjo partijske avantgarde in je glede tega njegovo oceno 8. seje Centralnega komiteja Zveze komunistov Srbije in zadnjega kongresa Zveze komunistov Jugoslavije razumeti kot oceno človeka, ki je bil tako rekoč »inside« dogajanja.

Poglavje Srbi v Hrvaški – od vladajočega naroda do nacionalne manjšine globoko in tudi objektivno pronika v hrvaško-srbske odnose. Tisto, kar v tem poglavju knjige in širše v obravnavanem delu manjka, pa je ocena, da sta se Milošević in Tuđman medsebojno pogajala pri svojih političnih (volilnih) uspehih. Bosna in Hercegovina, čeprav je v knjigi označena kot Ahilova peta hrvaške politike, bi tudi zaslužila dodatno osvetljava, zlasti še z vidika (predpostavljenega) dogovarjanja med hrvaško in srbsko stranjo o morebitni delitvi Bosne in Hercegovine. Za slovenskega bralca so privlačni tisti deli Tomčeve knjige, in teh ni ravno malo, ki se nanašajo na Slovenijo in na nekatere vidne slovenske politike prejšnje in sedanje dobe. Tomčeva izjava, dovolj poznana tudi širšemu slovenskemu občinstvu, da je po prepričanju Slovenec, je imela velik odmev in je bila, tako je mogoče domnevati poleg drugih vzrokov prav gotovo tudi kamenček v mozaiku kasnejše Tuđmanove zavrnitve Tomca kot veleposlanika Hrvaške v Sloveniji.

Še zdaleč nezanemarljiva prvina knjige so Tomčevi spomini, dogajalne zanimivosti, pa tudi analize s področja mednarodnih odnosov. Tomac je kot neke vrste diplomatski hrvaški Ahasfer potoval po Evropi in uspešno lobiral za »hrvaško stvar«. Kot je mogoče zaslutiti iz knjige, takšno početje tudi ni bilo neuspešno. V knjigi posebej padejo v oči nekateri psihološko niansirani profili svetovnih politikov: Gorbačova, Carringtona, Panelle, pa tudi politikov na domači sceni: ambicioznega zunanjega ministra Šeparovića ter umirjenega in preudarnega Gregurića.

Pomembna razsežnost knjige je analitično Tomčevo sprehajanje po hrvaški notranjepolitični sceni. Tu se avtor pokaže kot pronicljiv analitik odnosov na črni pozicija in opozicija na Hrvaškem ter kot realističen ocenjevalec dometov vlade narodne enotnosti, v kateri je bil Tomac podpredsednik. Tudi ocene predsednika Tuđmana, ki nikoli niso zamegljene s Tomčevo užaljenostjo ali s pisnim revanšizmom, so dovolj realne, čeprav bi potrebovale še kakšno dopolnilo.

Kdor bo prebral Tomčevo knjigo, bo lahko ugotovil, da Republika Hrvaška tako zaradi svojega notranje političnega, vojaškega, gospodarskega položaja kot tudi zaradi mednarodnih razmer ne bo enostaven sosed in gladek partner. Tomčeva razdalja do hrvaških ekstremnih stališč in enostranskih opcij vodi do sklepa, da Tomac vsekakor sodi med boljše hrvaške politike, ki so imeli ugoden odmev

v hrvaški in mednarodni javnosti. Vrednost knjige, še zlasti za družboslovce in posebej še za politologe, vidim v tem, ker na nazoren način razkriva, kako se »dela politika« v vojnem času oziroma v razmerah vojaške ogroženosti. To je v razmerah, ko večkrat ni možno izbirati med dobrimi in slabimi odločitvami, ampak le med slabimi in zelo slabimi odločitvami. Kar se Zdravka Tomca tiče, ocenjujem, da se kot politik ni odločal za zelo slabe odločitve. Hrvaška je in bo naša soseda, ne glede na tak ali drugačen razvoj, ki ga simbolizira Trdinov vrh, (ne)ustavljena gradnja mejnega prehoda na Sečovljah, ne glede na kontroverze glede Piranskega zaliva. Tomčeva izpovedna, pa tudi družbenoanalitična knjiga pomaga razumeti vzroke hrvaškega političnega vedenja ter tudi z vidika Slovenije kot samostojne in suverene države sili k razmišljanju in po potrebi k ravnanju.